

Mircea MORARIU

Mihai Măniuțiu și „obsesia antiamericană”

Dacă Shakespeare e „contemporanul nostru”, în pofida faptului că respectivelor contemporaneități îi este necesară o oarecare periodicitate spre a se manifesta și lucrul nu se întâmplă în unilateralitatea și exclusivismul afirmațiilor din celebra carte a lui Jan Kott, marii tragici din Antichitatea elină se arată scriitorii actualității perene. E o realitate cu ușurință palpabilă pe mai toate marile scene ale lumii, e un fapt pe care a încercat să-l demonstreze, pe toată durata stagiunii 2003–2004, regizorul Mihai Măniuțiu. Spectacole precum *Alcesta* de la Naționalul clujean, *Bachantele* de la Teatrul „Tony Bulandra” din Târgoviște, *Electra* de la Teatrul de Stat din Oradea ori, acum, *Perșii* de la Teatrul „Radu Stanca” din Sibiu dau consistență „ciclului antic” pe care regizorul îl anunță a nu fi deocamdată încheiat. Tuturor acestor texte, Mihai Măniuțiu le-a atașat un comentariu personal ce a dobândit forme explicite, adnotări, glose ori extrase din filosofiele vremurilor noastre. În plus, artistul a izbutit performanța de a le conserva poezia cutremurătoare, adevărul etern omenesc și implicit prezent. Înfăptuirile scenice semnate de Mihai Măniuțiu s-au nutrit dintr-o *atitudine*, manifestată ca atare nu doar prin raportare la materialul literar, ci și prin conjuncția cu actualitatea ce se lasă greu dibuită, zguduită de sensuri contradictorii ce stârnesc întrebări cărora cu greu le poți formula răspunsuri ferme.

În cartea intitulată *Act și mimare* (Editura Eminescu, București, 1989), Mihai Măniuțiu nota: „În arta scenei, amintirile sunt presimțiri, iar trecutul o specie a viitorului.” Afirmația aceasta mi se pare a fi cheia de acces către deslușirea unor semnificații și clarificarea unor opțiuni ce individualizează spectacolul cu *Perșii* lui Eschil. După cum bine se știe, piesa prezintă particularitatea că, împotriva obiceiului său, Eschil a împrumutat subiectul nu din mitologie, ci din lumea reală, respectiv din bătălia de la Salamina, terminată cu înfrângerea cumplită a lui Xerxes, plecat cu oști nemăsurate spre a cuceri pământul grecesc. Atmosfera din palatul monumental al regilor Persiei e sumbră, lipsește orice veste despre soarta trupelor, certă e doar teama că s-ar putea întâmpla tot ce ar putea fi mai rău. Și, într-adevăr, Solul vestește că „la pământ e floarea perșilor” și tot el povestește cum regele-despot și-a sfâșiat veșmintele ca semn de neputință, iar apoi a fugit spre a salva ce se mai putea salva.

Spectacolul sibian are consistența unui puternic și elaborat comentariu politic. E născut din întrebarea dacă nu cumva pot fi detectate similitudini între dezastrul Imperiului persan și starea de incertitudine pe care sunt semne că o traversează acum unica superputere a lumii, Statele Unite. Trimiterea către respectiva zonă geografică se face încă înainte de începerea spectacolului prin recursul la anumite elemente specifice „mitologiei” (clișeele) americane. Odată intrați în sală, spectatorii trebuie să facă față unui șoc vizual și olfactiv, scena fiind acoperită cu un covor din popcorn. În austerul cadru delimitat de pereți din tablă lucitoare (scenografia e semnată de Cristian Rusu și Mihai Măniuțiu), își face mai întâi apariția o siluetă ce schițează stângaci mișcări de dans care amintesc de filmele americane de odinioară ce-l aveau drept protagonist pe Fred

Astaire. Mișcările sunt amplificate și dobândesc pregnanță grație ansamblului ce înlocuiește corul, ansamblu alcătuit din actorii Cătălin Pătru, Adrian Neacșu, Pali Vecsei, George Bonceag, Florin Coșuleț, Adrian Matic, Ovidiu Moț, Cătălin Neghină, Viorel Rață, Mihai Coman, Daniel Deac, Sebastian Bălăsoiu. Cu toții, ca de altminteri și actorii distribuiți în rolurile principale, poartă haine aurii, semn al bogăției debordante. Aurul e peste tot, impregnează trupurile interpreților, anulează individualitățile, se extinde asupra obiectelor. Mișcările celor aflați pe scenă sunt cele ale unor ființe robotizate, caracteristica transferându-se și dobândind un plus de pregnanță în cazul *Corifeului*, interpretat de Marian Rălea și al *Reginei*, jucată de Diana Văcaru-Lazăr. Ei ni se înfățișează asemenea unor ființe devitalizate, care, spre a fi menținute în viață, au nevoie de transfuzii de sânge și de tuburi de oxigen ce iau în posesie întreg spațiul scenic. Atmosfera de apăsare e completată sonor de recursul la vechi cântece șamanice prelucrate. *Vestitorul* jucat de Cristian Stanca anunță catastrofa înfrângere și citește la microfon, cu solemnitatea oficialilor ori purtătorilor de cuvânt de la Casa Albă sau de la Pentagon lista personalităților decedate. Imaginea regelui mort, *Darius* (Dareios) e convocată în scenă spre a lansa avertismentul „Nu lăsați orgoliul să vă domine“, lucru făcut în combinație cu mișcări specifice dansului lui Michael Jackson, în vreme ce Xerxes își ține discursul făcând jogging, așa cum vedem că le place să se arate la televizor mai toți ultimii ocupanți ai Casei Albe. În secvența finală a spectacolului, sicriile și popcornul sunt devorate de o haită de primare.

Mărturisesc că nu ader într-un tot la propunerile spectacolului regizat de Mihai Măniuțiu. Am îndoieli că această a doua întâlnire, petrecută la o distanță de 25 de ani, cu textul lui Eschil e tocmai izbânda artistică pe care o așteptam. Montarea suferă de multe neîmpliniri, momente ratate ori redundante, mișcări ce par de prisos. Cred că regizorul s-a concentrat mai curând pe idei și mai puțin pe realizarea artistică. Iar ideea lasă loc întrebărilor. Căci te întrebi dacă nu cumva Mihai Măniuțiu a vrut să dea expresie prin spectacolul său „obsesiei antiamericane“. Oare nu i-a căzut și el victimă? Nu cade și el în capcana sesizată de Jean-François Revel în cartea intitulată *Obsesia antiamericană* (recent apărută în traducere românească la Editura Humanitas), de a acuza Statele Unite, „de a acuza tot ce nu merge sau merge rău“? Nu cumva regizorul s-a alăturat cam imprudent „concertului de imprecății“ pe care, după spusele aceluiași Revel, îl intonează la unison mass-media, politicienii și politologii occidentali, văzând cât de prost au gestionat SUA atacurile de la 11 septembrie 2001 și cât de rău merg lucrurile în Irak? Sau oare, scriind *Obsesia antiamericană*, Revel nu s-a erijat într-un prea generos avocat al *establishment*-ului american? Neîndoielnic, proiectându-și spectacolul, regizorul – care în cartea *Exorcisme* s-a dovedit a fi un remarcabil gânditor politic – a vrut să facă din montare un avertisment. Celor ce s-ar grăbi să-l acuze pe regizor de „obsesii antiamericane“, le-aș sugera să-și afle răgazul de a-l reciti pe Aristotel, care spunea că rostul tragediei nu e acela de a prezenta lucruri ce s-au întâmplat aieva, ci care s-ar putea întâmpla. Aici cred că se află miezul spectacolului regizat de Măniuțiu. Socotind că avertismentul nu e dublat de amplitudinea artistică la care mă așteptam după *Electra*, că demonstrativismul e uneori supralicitat în defavoarea esteticului, am totuși convingerea că *Perșii* înseamnă produsul inteligenței și sensibilității unui artist căruia nu-i sunt deloc indiferente nici realitatea imediată și nici viitorul.